

ČLOVĚK NA DIVADLE SVĚTA. LIDSKÝ ŽIVOT V ZRCADLE BAROKNÍ LITERATURY.

Muzeum Brněnska – Památník písemnictví na Moravě, 30. 6.–31. 10. 2021

Tomáš Jeřábek

Dvojice zkušených kurátorů¹ připravila v rajhradském Památníku písemnictví na Moravě výstavu propojující doklady barokní literatury s předměty materiální kultury 17. a 18. století, pocházejícími především ze sbírek poboček Muzea Brněnska. Mnohé z těchto předmětů zde byly vystaveny poprvé a připravované vydání katalogu k výstavě je tak o to více záslužné. Tento jistě disparátní materiál, na nějž by se mohla vztahovat charakteristika profesora Josefa Války „l'art moyen“ (střední umění), se autorům výstavy zdařilo propojit originálním způsobem – zaměřili se na námětovou rovinu a rozčlenili literární i výtvarnou produkci do čtyř oddílů, nazvaných Děťství, Dospívání, Dospělost, Smrt a věčný život. Autoři si byli vědomi, že tyto zdánlivě samozřejmé kategorie, do nichž dnes členíme lidský život, měly v barokní době spíše alegorickou podobu a například rousseauovský obrat k porozumění dětskému věku byl barokním lidem zcela cizí, což lze kromě písemných pramenů doložit i na výtvarných dílech – portréty dětí jako

„malých dospělých“ atd. Vnímání lidského života se jistě v Evropě proměnilo po Velké francouzské revoluci a napoleonských válkách, kdy byl tento alegorický model barokního světa nahrazen střízlivým pojetím „odkouzlené“ měšťanské společnosti, preferující především praktický náhled na členění lidského života, nemluvě už o „kultuře mládeže“, která se rozvinula ve vyspělých zemích až po druhé světové válce. Zvolené chronologické členění se ukázalo jako velmi šťastné pro literární část, naopak u výtvarných děl bude pro větší srozumitelnost užitečné uvést do katalogu zdůvodnění toho, proč je daný předmět zařazený do příslušného oddílu. U obrazů náboženského charakteru, které patřily v barokním období k nejčastějším námětům, nelze vždy jednoznačně stanovit, do které ze čtyř uvedených částí by mohly nejlépe patřit. Vystavená výtvarná díla jsou převážně anonymní, nacházejí se však mezi nimi nadprůměrné obrazy – bozzetto k oltářnímu obrazu Nanebevzetí Panny Marie z 2. poloviny 18. století, Smrt

Korónidy z konce 17. století nebo Hostina Belsazarova z počátku 18. století. Do připravovaného katalogu je také nutné doplnit autory grafických listů, z nichž některé zobrazují slavnostní okamžiky v dějinách Moravy, např. castrum doloris za císařovnu Marii Eleonoru (1720) od Wenzela Gutweina nebo oslavy svatořečení Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou v roce 1730. Drobná zpřesnění do katalogu se budou jistě týkat i formulací o liturgickém charakteru češtiny v pobělohorském období nejen v německy mluvících zemích, ale i v Uhersku (mezi slovenským obyvatelstvem), „knihovna starobrněnského kláštera“ se původně nacházela v klášterním komplexu augustiniánů u sv. Tomáše atd. Zásadnější doplnění v připravovaném katalogu si vyžadují pouze úvodní texty o etymologii pojmu „baroko“, případně uvedení estetických kategorií, typických pro tuto literární i výtvarnou produkci (rétoričnost, emblematicnost, patos, divadelnost atd.). Právě aplikace těchto estetických kategorií by mohla být dalším klíčem k propojení výtvarných a literárních děl. Návštěvníci výstavy si také mohli povšimnout, že u mnoha barokních děl již můžeme sledovat prvky masové produkce.

Autoři výstavy měli k dispozici nejen nádherné prostory rajhradského kláštera, které výstava o barokní době

skvěle doplnila, ale také rozsáhlé fondy zdejší knihovny rajhradských benediktinů, obsahující skutečně zásadní díla vzniklá v českých zemích od začátku 17. do začátku 19. století – nechybějí česky, německy a latinsky psané práce katolické i nekatolické produkce. Z inventářů moravských barokních zámeckých knihoven je zřejmé, že šlechta se v četbě neomezovala pouze na knižní tituly vytištěné v našich zemích, ale četla zásadní díla světové literatury ve francouzském nebo italském originálu (např. soupis jevišovické knihovny známého obránce Brna Raduita de Souches), rovněž tak vinou zdejší přísnější dobové cenzury se mnoha literárním dílům nedostalo příležitosti k vytištění a byly opisovány, případně publikovány, mimo habsburskou monarchii.

Erudice obou autorů výstavy se naplno projevila ve výběru literárních textů z barokní epochy. Vybrané ukázky skvěle reprezentovaly stanovené postuláty a návštěvníci výstavy tak získali nejen estetický zážitek z výjimečné výstavy, ale také intelektuální obohacení, vedoucí k lepšímu porozumění společnosti a kultuře raného novověku. Autorům slouží ke cti, že imagokulturní i sociokulturní rovinu výzkumu se pokusili prezentovat na tom obrazovém materiálu, který jim byl k dispozici, a s touto výzvou se vypořádali více než zdařile.

¹ Výstavu připravili literární historička Andrea Procházková a historik Jiří David, pracovníci Památníku písemnictví na Moravě v Rajhradě.